

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلیه امتیازهای این پایان‌نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان‌نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرس‌های ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها الزامی می‌باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه دانشکده، دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی

دانشگاه اراک
دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی
گروه آموزشی اقتصاد

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته توسعه و برنامه ریزی اقتصادی

عنوان :

تخمین نرخ بازده فردی تحصیلات عالی با استفاده از توابع درآمدی

استاد راهنما :

دکتر محمد کاظم نظیری

استاد مشاور :

دکتر داوود جعفری سرشت

نگارش:

مهرداد بختیاری کیش

بهمن ۱۳۹۱

تقدیر و تشکر

پس انبیه نمودن راههای فراوان که با حضور شیرین اساتید عزیزم، بارانهایها و دغدغه های فراوانشان و شیطنت های زیبای آن دوران، نگاههای

پدر و مادرم، با چشمهای پر از برق شوق، و زیبایی حضور آن ها در کنارم، که خشکیهای این راه را به امید و روشنی راه تبدیل کردند و امیدواری برای آنکه

توانم در آینده ای نزدیک جوایز این همه محبت آنها باشم، با احترام فراوان برای این همه تلاش این عزیزان از استاد راهنمای عزیزم جناب

آقای دکتر نظیری و استاد مشاورم جناب آقای دکتر حفی سرشت که کاستی های مرا با صبر فراوان تحمل نمودند و بازحمت بی دریغ، تلاش های

بی وقفه و راهنمایی های ارزشمند ایشان این پروژه به انجام رسید. صمیمانه سپاس گزارم.

از اساتید بزرگوارم جناب آقای دکتر عیسی زاده و آقای دکتر فطرس که زحمات و داورسی این پایان نامه را پذیرفتند نهایت سپاس -

کزاری را دارم.

در پایان از همسر عزیزم، به آن که سایبان عشق و آرامش و تکیه گاه امن و آسایش و برترین آموزگار خوش بینی و امید من در دوران تحصیل بود

مستکرم و قدر دانی می نمایم، به پاس محبت و زحمات بی دریغش.

دانشگاه بوعلی سینا
مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان:

تخمین نرخ بازده فردی تحصیلات عالی با استفاده از توابع درآمدی

نام نویسنده: مهرداد بختیاری

نام استاد/اساتید راهنما: دکتر محمدکاظم نظیری

نام استاد/اساتید مشاور: دکتر داوود جعفری سرشت

دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی

گروه آموزشی: اقتصاد

رشته تحصیلی: توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

گرایش تحصیلی: توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

تاریخ تصویب پروپوزال: ۱۳۹۱/۰۴/۲۹

تاریخ دفاع: ۱۳۹۱/۱۱/۱۵

تعداد صفحات: ۱۰۰

چکیده:

سرمایه انسانی نقش مهمی در شکوفایی افراد، بهبود سطح زندگی و درآمد، افزایش دانش و مهارت، ظرفیتهای تولید، رشد اقتصادی و کاهش فقر دارد. هدف اصلی این پژوهش، محاسبه نقش و تاثیر آموزش عالی (سرمایه انسانی) در درآمد افراد است. در حقیقت میزان تحصیلات (متوسط سالهای تحصیل)، می تواند معیار و شاخصی برای محاسبه سرمایه انسانی هر فرد باشد. ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر (تحصیلات عالی) به معنای سرمایه گذاری در آموزش می باشد. لذا بر اساس منطق اقتصادی باید منافع و هزینه های آن برای سرمایه گذار مشخص شود تا فرد بتواند تصمیم عقلایی در این زمینه بگیرد. در این تحقیق، مجموع منافع ناشی از تحصیلات عالی در مقابل هزینه های ناشی از ادامه تحصیلات دانشگاهی مقایسه و نرخ بازده فردی محاسبه شده است. بدین منظور، نمونه ای متشکل از ۴۴۶ نفر از کارکنان شاغل در چند شرکت دولتی و خصوصی انتخاب شده اند تا هدف مذکور مورد آزمون قرار گیرد. مدل استفاده شده در این تحقیق در سه بخش منحنی های درآمد-سن، توابع درآمدی (مدل تعمیم یافته مینسر) و تحلیل هزینه-فایده طبقه بندی شده است. متغیرهای مستقل موجود در توابع درآمدی عبارتند از متوسط سالهای تحصیل، جنسیت، نوع محل کار (دولتی یا خصوصی) و تجربه. متغیر وابسته نیز لگاریتم طبیعی درآمد افراد است. نتایج تحقیق نشان می دهد که ضرائب مربوط به تحصیلات، جنسیت و تجربه مثبت و معنادار بوده و به ترتیب برابر با ۰,۰۶۲۴، ۰,۲۴۴۸ و ۰,۰۰۹۲ می باشند. همچنین ضریب عامل نوع شرکت (خصوصی و دولتی) معنادار نمی باشد. نتایج حاصل از تحلیل هزینه فایده نشان می دهد که نرخ بازده برای دوره های کارشناسی و کارشناسی ارشد منفی بوده و برای دوره های کاردانی (فوق دیپلم) و دکترا مثبت می باشد. در نتیجه به نظر می رسد بهترین راه برای منطقی کردن هزینه های تحصیل در سطوح عالی، توجه بیشتر به ایجاد تخصص (به منظور کسب درآمد بیشتر و برطرف کردن نیازهای بازار کار) در موسسات آموزشی است.

واژگان کلیدی: تحصیلات عالی، منحنی های درآمد-سن، توابع درآمدی، تحلیل هزینه فایده، نرخ بازده فردی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱-۱	مقدمه	۱
۱-۲-۱	بیان مساله	۳
۱-۳-۱	ضرورت و اهمیت موضوع	۶
۱-۴-۱	بیان فرضیه	۹

فصل دوم: ادبیات و چارچوب نظری تحقیق

۱-۲-۱	مقدمه	۱۱
۱-۲-۲	تعاریف آموزش	۱۶
۱-۳-۲	روشهای محاسبه بازده خصوصی سرمایه انسانی	۲۰
۱-۳-۲-۱	روش هزینه-فایده	۲۰
۱-۳-۲-۲	روش توابع درآمدی (نرخ بازدهی آموزش)	۲۰
۱-۳-۲-۳	توابع درآمدی سرمایه انسانی	۲۳
۱-۳-۲-۳-۱	توابع درآمدی	۲۴
۱-۳-۲-۳-۲	تابع درآمدی مینسر	۳۲
۱-۳-۲-۴	منحنی های درآمد-سن	۳۴
۱-۴-۲	پیشینه تحقیق	۳۷
۱-۴-۲-۱	داخلی	۳۷
۱-۴-۲-۲	سهم نیروی کار دارای تحصیلات عالی در آمارهای بازار کار	۴۲
۱-۴-۲-۳	مطالعات خارجی	۴۴

فصل سوم: روش شناسی

۱-۳	مقدمه	۵۰
۲-۳	طرح تحقیق	۵۰
۳-۳	جامعه تحقیق	۵۱
۴-۳	حجم نمونه و روش نمونه گیری	۵۱

۵۴.....	تعاریف مفاهیم و تعریف عملیاتی متغیرها.....	۵-۳
۵۴.....	سرمایه انسانی.....	۱-۵-۳
۵۷.....	بازده فردی.....	۲-۵-۳
۵۹.....	توابع درآمدی.....	۳-۵-۳
۶۰.....	منحنی های درآمد- سن.....	۴-۵-۳
۶۱.....	تحلیل هزینه- فایده.....	۵-۵-۳
۶۴.....	منحنی های درآمد- سن در سطوح تحصیلی عالی.....	۶-۳
۶۴.....	توابع درآمدی.....	۷-۳
۶۶.....	تحلیل هزینه فایده.....	۸-۳

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

۷۲.....	مقدمه.....	۱-۴
۷۲.....	داده های توصیفی.....	۲-۴
۸۲.....	توابع درآمدی.....	۳-۴
۸۴.....	هزینه فایده تحصیلات عالی.....	۴-۴

فصل پنجم: نتیجه گیری

۹۰.....	مقدمه.....	۱-۵
۹۱.....	منحنی های درآمد- سن.....	۲-۵
۹۲.....	توابع درآمدی.....	۳-۵
۹۳.....	تحلیل هزینه- فایده.....	۴-۵
۹۴.....	نتیجه گیری.....	۵-۵
۹۴.....	پیشنهادات.....	۶-۵

فهرست جدول ها

- جدول ۱ برآورد جمعیت بیکار ۱۰ ساله و بیشتر باتحصیلات عالی برحسب گروه های عمده رشته تحصیلی و دوره تحصیلی ۱۳۸۵..... ۴۲
- جدول ۲ توزیع نسبی جمعیت شاغل و بیکار (جویای کار) ۱۰ ساله و بیش تر برحسب وضع سواد و سطح تحصیلات (درصد)..... ۴۲
- جدول ۳ نرخ بیکاری و اشتغال در کل کشور..... ۴۳
- جدول ۴ نرخ اشتغال و بیکاری فارغ التحصیلان دارای مدرک عالی ۱۳۸۵..... ۴۴
- جدول ۶ فراوانی گروههای سنی داده ها..... ۷۲
- جدول ۷ فراوانی گروههای تحصیلی داده ها..... ۷۳
- جدول ۸ فراوانی وضعیت حقوقی محل کار..... ۷۴
- جدول ۹ فراوانی داده ها بر اساس جنسیت..... ۷۵
- جدول ۱۰ فراوانی مقاطع داده ها..... ۷۶
- جدول ۱۱ میانگین درآمد سالانه گروههای مختلف تحصیلی..... ۷۷
- جدول ۱۲ نتایج تحلیل رگرسیون برای کلیه افراد نمونه..... ۸۲
- جدول ۱۳ نتایج تحلیل رگرسیون برای افراد دارای تحصیلات عالی..... ۸۳
- جدول ۱۴ هزینه فرصت هر سال برای هر دوره تحصیلی (ریال) ($R=20\%$)..... ۸۶
- جدول ۱۵ هزینه فرصت هر سال برای هر دوره تحصیلی (ریال) ($R=15\%$)..... ۸۶
- جدول ۱۶ هزینه فرصت هر سال برای هر دوره تحصیلی (ریال) ($R=10\%$)..... ۸۶
- جدول ۱۷ مجموع هزینه های فردی تحصیلات در نرخهای تنزیل مختلف (ریال)..... ۸۷
- جدول ۱۸ مقادیر تنزیل شده کل فواید تحصیل تا پایان دوران بازنشستگی (ریال)..... ۸۷
- جدول ۱۹ مجموع هزینه و فایده تحصیلات در نرخهای تنزیل مختلف..... ۸۸
- جدول ۲۰ تحلیل هزینه و فایده تحصیلات در نرخهای تنزیل مختلف..... ۹۴

فهرست نمودارها

- نمودار ۱ فراوانی گروههای تحصیلی داده ها (به درصد) ۷۴
- نمودار ۲ فراوانی وضعیت حقوقی محل کار ۷۵
- نمودار ۳ نمودار فراوانی متقاطع ۷۷
- نمودار ۴ منحنی درآمد- سن برای گروههای بدون تحصیلات عالی ۷۹
- نمودار ۵ منحنی درآمد- سن برای گروههای با تحصیلات عالی ۸۰

فصل اول کلیات

۱-۱- مقدمه

آموزش بی‌تردید در رشد و تعالی زندگی فردی و اجتماعی انسان و دگرگون نمودن آدمی و تحول حیاتی او جایگاهی بی‌بدیل دارد و می‌تواند نیروی محرکه سراسر زندگی انسان باشد. دفینه‌ها و گنجینه‌های درونی انسان که امانت‌های الهی هستند باید به شکوفه‌هایی رسند تا حقیقت وجودی و استعدادهای نهفته او نمایان گردد. آموزش، معنابخش تمامیت و اصل حیات بشری از تولد تا مرگ است و زندگی انسان به طور رسمی، غیر رسمی و یا ضمنی، به طور مستمر و مداوم با این منبع انرژی‌بخش پیوند خورده است. تمام اقشار جامعه در دستیابی به رشد و تعالی، نیازمند آموزش هستند و در این راستا کارکنان نیز به عنوان کارگزاران اصلی در سازمان‌ها، علی‌رغم بهره‌مندی از آموزش‌های رسمی و دانشگاهی، در جهت تطبیق با تحولات و تغییرات مداوم و نیازهای روزافزون جامعه نیازمند آموزش مستمر می‌باشند. از آنجا که در فرآیند آموزش، اولین گام تعیین نیازهای آموزشی است، تا برنامه‌های آموزشی منطبق با اهداف آموزشی طی شود و سرمایه‌های انسانی و مالی فراوان به هدر نرود، باید امر نیازسنجی، که تعیین نیازها و اولویت‌های آنها در آموزش است، مورد پردازش و توجه

بیشتر قرار گیرد. آموزش تجربه‌ای است مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات تدریجی و نسبتاً ماندگار در فرد تا بتواند توانایی خود را برای انجام دادن کارها بهبود بخشد. به طور معمول گفته می‌شود، آموزش می‌تواند تغییر مهارت‌ها، دانش، نگرش‌ها و رفتار اجتماعی و سازمانی را در برداشته باشد.

نگاهی اجمالی بر زندگی نشان می‌دهد که نه تنها آنچه از انسان بروز و ظهور می‌کند، آموخته‌های او در طول زندگی است، بلکه چنانچه آموخته‌های فرد از او سلب گردد، انسان هیچ نخواهد داشت. تبلور عقل و استعداد آدمی و شأن و کرامت انسانی او در پرتو آموزش و تعلیم و تربیت صورت می‌گیرد. فرزند آدمی به گونه‌ای خلقت یافته که نه تنها در مراحل مختلف زندگی بلکه به فرموده امیر مؤمنان علی - علیه‌السلام: در هر حرکتی، نیازمند شناخت و معرفت. آموزش در زندگی فردی و اجتماعی انسان نقش بسیار حیاتی دارد و موجبات رشد فردی و نیز تحکیم پایه‌های زندگی جمعی را فراهم می‌سازد، و بدین جهت واژه‌های آموزش و پرورش و یا تعلیم و تربیت مورد توجه صاحب‌نظران و نیز تفسیرهای گوناگون آنان قرار گرفته است.

بحث و اهمیت دانش و یا به عبارتی سرمایه انسانی مطلب تازه ای نیست. شاید آدام اسمیت اولین اقتصاددانی باشد که به صورت منظم در چارچوب نظریه تقسیم کار به نقش و اهمیت سرمایه انسانی در افزایش مهارت کارگر، افزایش بهره‌وری در زمان کار توجه داشته است. از نظریه پردازان جدید می‌توان به شولتز، دنیسون، بکر، کوزنتس و گرلیچز اشاره نمود. اینان عموماً سرمایه انسانی را بعنوان منبع و سرچشمه رشد به حساب می‌آورند، در نظریات جدید ابعاد مختلف تاثیر نیروی انسانی ماهر بر افزایش ظرفیت‌های تولید مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. تحقیقات تجربی متعدد نشان می‌دهد که افراد تحصیل کرده نسبت به کسانی که تحصیلات کمتری دارند سالانه ساعات بیشتری را کار می‌کنند، بیشتر مهاجرت می‌کنند، همواره در حال ارزشیابی، اصلاح و بهبود اطلاعات و آگاهی‌های خود هستند و به این طریق است که نیروی انسانی آموزش دیده در واقع بستر توسعه پایدار کشور را فراهم نموده و با توجه به شغل نیروی انسانی آموزش دیده در کشورهای پیشرفته می‌توان به اهمیت و نقش نیروی انسانی با کیفیت در افزایش تولید و توسعه پایدار این کشورها پی برد. (جبل عاملی، ۱۳۸۲)

به طور خلاصه سرمایه انسانی نقش مهمی در شکوفایی افراد، بهبود سطح زندگی و درآمد، افزایش دانش و مهارت، ظرفیتهای تولید، رشد اقتصادی و کاهش فقر دارد با توجه به اینکه دنیا تحولات جدیدی را در حوزه مبارزه با نظام سرمایه داری محض مشاهده می کند اهمیت نیروی انسانی بیش از گذشته و بیش از هر دوره و زمانی نمود پیدا می کند. امروزه منافع حاصل از تحیل را عمدتاً به دو دسته مادی و غیرمادی (پولی و غیرپولی) تقسیم می کنند. مهمترین منافع مادی تحصیل عبارتند از: درآمد بیشتر، تخصیص بهینه منابع، تخصیص بهینه زمان، سرمایه گذاری منطقی تر و... . منافع غیرمادی تحصیل را می توان در رضایت مندی و لذت بیشتر از انجام کارها، پرستیژ و اعتبار اجتماعی بالاتر، لذت از تحصیل و... خلاصه نمود. اما ناگفته پیداست که اهمیت منافع مادی برای اکثریت افراد در اولویت است. لذا باید منافع فردی کسب سرمایه انسانی، برای افراد مشخص شود، تا افراد درک صحیح تری درباره منافع سرمایه گذاری در بخش آموزش پیدا کنند.

۱-۲- بیان مساله

در زمینه سنجش و تشخیص منافع غیرمستقیم و اثرهای خارجی آموزش، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، پیشرفت بسیار کند بوده است، ولی باید پذیرفت با اینکه هنوز روشی برای سنجش منافع غیرمستقیم و اثرات خارجی آموزش وجود ندارد، در مجموع، این منافع و اثرات مثبت است. نرخ بازدهی اجتماعی محاسبه شده بر اساس داده های مربوط به درآمد در بازدهی آموزش، تخمین کمتر از حد را نشان می دهد و این امر زمانی اهمیت دارد که بخواهیم بازده آموزشی را با انواع دیگر سرمایه گذاری های اجتماعی مقایسه کنیم. ولی اگر هدف از تحلیل هزینه-فایده مقایسه سودآوری در سطوح مختلف آموزشی باشد، در نظر گرفتن منافع خارجی دارای اهمیت کمتری است، چون اگرچه عموماً پذیرفته شده است که آموزش منافع خارجی نیز در بردارد، ولی کمتر روشن است که مثلاً آموزش عالی در مقایسه با آموزش ابتدایی منافع بیشتری برای جامعه داشته باشد. (عبدلی، ۱۳۸۸)

ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر (تحصیلات عالی) به معنای سرمایه گذاری در آموزش می باشد. لذا بر اساس منطق اقتصادی باید منافع و هزینه های آن برای سرمایه گذار مشخص شود تا فرد بتواند تصمیم عقلایی در این زمینه بگیرد.

در زمینه منافع فردی آموزش نیز، یکی از روشهای ساده برای نشان دادن ارتباط بین سطح تحصیلات و درآمد، تشکیل نمودارهای درآمد-سن است. اطلاعات مربوط به الگوهای درآمدی در طول زندگی را می توان از دوره به دست آورد: یک روش، تعقیب شغلی یک نمونه از افراد تحصیل کرده و کارگران طی یک دوره زمانی به منظور اطلاع از تغییرات درآمدی آنهاست. این مطالعات به مطالعات طولی^۱ یا گروهی معروف است. روش دوم که غالباً در مطالعات هزینه-فایده مورد استفاده قرار می گیرد، کسب اطلاعات درآمدی از یک نمونه افراد تحصیل کرده و کارگران در سنین متفاوت در یک مقطع زمانی است. از این اطلاعات می توان برای برآورد اثرهای سن و تجربه بر درآمدها استفاده کرد و در نتیجه، منحنیهای درآمد-سن را تشکیل داد. از مزایای دیگر این روش این است که به مسئله تغییرات ارزش پولی به دلیل تورم در طی زمان نمی پردازد. اولین شرط برای بررسی اثرهای آموزش بر درآمدها این است که اطلاعات درآمدی افراد جمع آوری و برحسب سن و سطوح آموزشی آنها طبقه بندی می شود. (با بررسی منحنی های درآمد-سن در ایران نتیجه گیری می شود که اولاً سطح تحصیلی بالاتر موجب می شود که حقوق آغاز به کار بالاتر رود. ثانیاً در کلیه سطوح تحصیلی، درآمد پس از سن حدود ۴۷ سال ثابت است. ثالثاً شکاف بین درآمد کارشناسی ارشد و دکتری در سنین پایین تر کاری کم است، لیکن بین کارشناسی ارشد و کارشناسی شکاف فزاینده تری در سنین پایین تر کاری وجود دارد و در سنین بالاتر کاری این شکاف درآمدی بین سطوح تحصیلی مذکور عکس می شود). (جبل عاملی، ۱۳۸۲)

بر اساس تحقیقات انجام شده در کشورهای در حال توسعه، سرمایه گذاری آموزشی بیشتر از سرمایه گذاری در سرمایه های فیزیکی بازده دارد که نشان از کمیابی مزمین سرمایه انسانی است. نتایج این تحقیقات نشان داده است که :

^۱ Longitudinal studies

۱. نرخ بازده سرمایه گذاری آموزشی بر اساس مقاطع آموزشی کاهش می یابد. لذا، بازده آموزش ابتدایی، بیشتر از مقاطع بالاتر است.

۲. صرف نظر از بازده خصوصی و اجتماعی سرمایه گذاری آموزشی، نرخ بازدهی آموزشی در بخش خصوصی یا رقابتی هر کشور، بیشتر از بخش عمومی است. این امر به دلیل انعطاف پذیری بیشتر نظام حقوق و دستمزدها در بخش خصوصی نسبت به بخش دولتی است.

۳. نرخ بازدهی سرمایه گذاری در آموزش حرفه ای، کمتر از نرخ بازدهی در آموزش عمومی است. دلیل این مسئله این است که هزینه سرانه تمام مقاطع آموزش حرفه ای به دلیل تجهیزات و نیروی متخصص تر آموزشی، از آموزش عمومی بیشتر است. همچنین، دانش آموختگان برنامه های درسی آموزش عمومی، در مقایسه با برنامه های آموزش فنی و حرفه ای طیف گسترده ای از مشاغل را در پیش رو دارند، لیکن، دانش آموختگان فنی و حرفه ای صرفاً برای ورود به یک شغل خاص آموزش دیده اند. البته، می توان این امر را حاکی از اهمیت بخش خدمات در کشورهای در حال توسعه نیز تلقی کرد. (صادقی، ۱۳۸۷)

امروزه، برای افراد جامعه، به ویژه جوانان در سنین کار و به خصوص جویای کار، این سؤال مطرح است که آیا به دنبال آموزش بیشتر باشند یا سعی کنند جذب بازار کار شوند یا اینکه تلاش کنند در بخش خصوصی، دولتی یا ... مشغول کار شوند.

در حقیقت، آنها به دنبال کسب درآمد بیشتر در طول دوره کاری خود هستند و بنابراین، باید بررسی شود که چه عواملی بر درآمدها مؤثر است یا اینکه ساختار درآمدهای کاری (دستمزدها) چگونه است؟

۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع

آموزش عالی، تحصیلات و سرمایه انسانی از مفاهیم آشنا در ادبیات اقتصادی می باشند. در سال ۱۹۵۴ لوئیس^۱ مفهوم توسعه اقتصادی را همراه با تراکم نامحدود نیروی کار وارد ادبیات اقتصادی نمود. اما اصطلاح سرمایه انسانی به علت جنبه های منفی آن (که به عنوان عامل تولیدی همانند ماشین آلات و ابزاری تولیدی مورد استفاده قرار می گرفت) تا زمان سیسیل پینگو (۱۹۵۶) که برای اولین بار به ارائه آن پرداخت مورد مطالعه چندانی قرار نگرفت. بعد از آن استفاده از اصطلاح سرمایه انسانی در پژوهش های جدید نئوکلاسیکها در پژوهش های مینسر^۲ مشاهده شد. وی در مقاله ای در مجله اقتصاد سیاسی در سال ۱۹۵۸ به بررسی سرمایه گذاری در سرمایه انسانی و توزیع درآمدهای شخصی پرداخت سپس شولتز^۳ به توسعه این موضوع کمک شایانی نمود. اما باید سرمایه انسانی را مدیون تلاشهای گری بیکر^۴ دانست او در سال ۱۹۶۳ با انتشار کتابی به همین نام سرمایه انسانی را وارد ادبیات اقتصادی نمود که کتاب او مرجع استاندارد بسیاری از پژوهش های انجام گرفته در این زمینه است. در اکثریت قریب به اتفاق این تحلیل ها، سرمایه انسانی در مفهوم یک سرمایه گذاری تلقی شده است که نتایج و بازدهی خود را در درآمد و دریافتهای افراد نشان خواهد داد. با توجه به مفهوم تصمیم گیری عقلانی در منطق اقتصادی، تعیین نرخ بازدهی این سرمایه گذاری اهمیت بالایی دارد.

امر آموزش از دو بعد در مسائل مربوط به توسعه اقتصادی مور توجه قرار می گیرد. بعد کلان و برد خرد. از دیدگاه کلان، توسعه اقتصادی مستقل از توسعه اجتماعی، فنی، علمی و فرهنگی نیست. تمام ابعاد توسعه به یکدیگر پیوسته اند و بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند. این پژوهش صرفاً نقش آموزش

^۱ Arthur Lewis

^۲ Jacob Mincer

^۳ Theodore Schultz

^۴ Gery Becker

عالی را بر توسعه اقتصادی مورد بررسی قرار می‌دهد اما تاثیر آن را بر دیگر ابعاد توسعه نیز نادیده نمی‌گیرد. از آنجا که کسب استقلال اقتصادی نیاز به مشارکت هر چه آگاهانه تر مردم در امور جامعه و به بیان دیگر نیاز به انسانهای کارآمد، ماهر و آموزش دیده دارد، توجه به آموزش عالی به عنوان رکن اساسی تسلط بر تکنولوژی پیشرفته و جذب دستاوردهای انقلاب علمی- فنی و استفاده از کلیه پیشرفتهای به دست آمده در این زمینه از اهمیتی ویژه برخوردار است.

توسعه اقتصادی به عنوان رشد باثبات در سطوح مختلف زندگی و کیفیت آن مطرح می‌شود. طبیعی است که این تعریف کلی شامل مسائل دیگری غیر از افزایش سطح درآمد هم می‌شود. آموزش بهتر، کیفیت بالای بهداشت و تغذیه، فقر کمتر، محیط زیست سالم، تساوی هرچه بیشتر فرصتها برای تمامی افراد جامعه و از همه مهتر، بهره مندی از زندگی فرهنگی غنی را می‌توان از ویژگیهای توسعه اقتصادی نام برد.

آموزش عالی از طرق مختلف بر توسعه اقتصادی تأثیر می‌گذارد که از سه طریق می‌توان میزان این تأثیر را اندازه‌گیری نمود.

۱- ضابطه نرخ بازده: در این روش هزینه‌های مستقیم دانشجویان، عایدات از دست رفته در طول دوره آموزش دانشگاهی و سهم هزینه دولت در فعالیتهای دانشگاهی محاسبه می‌گردد. سپس مجموع عایدات انتظاری آتی حاصل از تحصیل در دانشگاه محاسبه می‌شود. درآمدها و هزینه‌ها به ارزش فعلی تبدیل می‌شود. نسبت ارزش فعلی درآمدها به ارزش فعلی هزینه‌ها را نرخ بازده می‌گویند.

۲- ضابطه کمک آموزش و پرورش به رشد درآمد ناخالص ملی: براساس این ضابطه، تأثیر سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش از طریق کمکی که به افزایش تولید ناخالص ملی یا انباشت سرمایه فیزیکی در یک دوره زمانی معین می‌کند مشخص می‌شود.

مطالعات شولتز در آمریکا نشان داده است که سرمایه‌گذاری در آموزش $\frac{3}{5}$ برابر سرمایه‌گذاری در سرمایه فیزیکی به درآمد ملی آمریکا کمک کرده است.

۳- ضابطه عامل پسماند: در این روش نسبت افزایش تولید ناخالص ملی در هر دوره زمانی معین را که نتیجه عوامل تولید قابل توجه به آموزش عالی به عنوان رکن اساسی تسلط بر تکنولوژی پیرفته و جذب دستاوردهای انقلاب علمی- فنی برای کسب استقلال اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مطالعات نشان می‌دهد هر یک دلار سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش، درآمد ملی را به مراتب بیش از یک دلار سرمایه‌گذاری در احداث جاده‌ها، سدسازی و کارخانه‌ها یا سایر کالاهای سرمایه‌ای افزایش می‌دهد.

از دیدگاه خرد، به نظر می‌رسد یکی از مشکلات کشورهای در حال توسعه مانند ایران در مقوله نیروی کار عدم بکارگیری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و غیر دانشگاهی در مشاغل مرتبط با تخصصشان است. افزایش نرخ بیکاری تحصیلکرده‌ها در شرایطی که سالانه بطور متوسط بین ۲۰۰ تا ۲۵۰ هزار فارغ‌التحصیل دانشگاهی وارد بازار کار می‌شوند، فقط ۷۰ هزار نفر آنها این اقبال را دارند که بتوانند در شغل‌های تخصصی خود مشغول به کار شوند. در این میان علاوه بر مشکلات شخصی که برای این گروه به وجود می‌آید، جامعه نیز از شیوع بیکاری یا اشتغال قشر تحصیلکرده به مشاغل غیرتخصصی دچار هزینه‌های فراوانی می‌شود از جمله از دست رفتن کلیه هزینه‌های (یارانه‌های) پرداختی دولت برای تحصیلات به جهت عدم بکارگیری این تحصیلات در هدف مربوطه، کاهش بهره‌وری به علت عدم داشتن تخصص و انگیزه کافی در شغل مربوطه (نارضایتی شغلی) و

لذا توجه به تحصیلات عالی و نقشی که این تحصیلات (سرمایه انسانی) در آینده فرد و دریافتیهایش دارند، باید میزان منافع فردی سرمایه‌گذاری در آموزش برای افراد تبیین شود که این تحقیق سعی در همین مهم دارد.

سرمایه انسانی عبارتست از سرمایه‌گذاری روی منابع انسانی جهت افزایش بازدهی آنها. از آنجا که این نوع هزینه‌ها با هدف بهره‌برداری در آینده انجام می‌گیرد لذا آن را "سرمایه‌گذاری در منابع انسانی" می‌خوانند.

در اینجا نیز همچون دیگر موارد سرمایه‌گذاری، پرسش اصلی آن است که آیا اینگونه سرمایه‌گذاری‌ها از نظر اقتصادی مقرون به صرفه هستند یا خیر. پاسخ این مسئله، هم به آن که منافع به